

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ  
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

**Факультет музичного мистецтва  
Кафедра народних інструментів**

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН**

**Методичні рекомендації  
до самостійної роботи**

Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність – 025 «Музичне мистецтво»

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Освітньо-професійна програма «Народні інструменти»

Харків, 2025

**УДК 780.6.031.4(=161.2):378.147](073)**  
**М54**

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК  
(протокол № 12 від 28.03.2025 р.)

**Укладачі:**

**Лошков Ю. І.**, професор, доктор мистецтвознавства, професор кафедри народних інструментів ХДАК

**Шемет Л. В.**, доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри народних інструментів ХДАК

**Рецензенти:**

**Откидач В. М.**, професор, доктор мистецтвознавства, професор кафедри оркестрових інструментів ХДАК;

**Коновалова І. Ю.**, доцент, доктор мистецтвознавства, завідувачка кафедри теорії та історії музики ХДАК.

**М54**                    **Методика викладання спеціальних дисциплін** : методичні рекомендації до самостійної роботи з курсу для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 Музичне мистецтво, освітньо-професійної програми «Народні інструменти» / М-во культури та стратегіч. комунікацій України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т музичного мистецтва, Каф. нар. інструментів; [уклад.: Ю. І. Лошков, Л. В. Шемет]. Харків : ХДАК, 2025. 33 с.

**УДК 780.6.031.4(=161.2):378.147](073)**

## ВСТУП

Курс «Методика викладання спеціальних дисциплін», як обов'язкова дисципліна, посідає одне з провідних місць серед дисциплін спеціалізації і має важливе значення для професійного становлення майбутнього фахівця в галузі народно-інструментального мистецтва.

Мета самостійної роботи студентів полягає у вивченні методики викладання спеціальних дисциплін згідно програмним вимогам та підготовці до відповідних форм контролю знань з предмету.

Основною формою самостійної роботи студентів з курсу є опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури, підготовка до семінарських занять та реферату (в разі їх пропуску), підготовка до семестрового та атестаційного екзаменів.

В процесі самостійної роботи студент повинен чітко уявляти предмет, мету, завдання, структуру курсу, добре знати його джерелознавчу базу, звернути увагу на характер взаємозв'язку методики викладання спеціальних дисциплін з іншими предметами.

Свої теоретичні та практичні знання студент має змогу поповнити, звертаючись до рекомендованої літератури, яка міститься у бібліографічному списку методичних рекомендацій.

Починаючи вивчати курс «Методика викладання спеціальних дисциплін», необхідно привити студенту думку про те, що викладацька діяльність є складною системою взаємозв'язків між різними галузями буття (історія, виконавство, педагогіка, теорія, методика). Лише розгляд викладацької діяльності в сукупності з усіма шарами співіснування дає можливість зрозуміти принципи процесу виховання творчої особистості. Отже, завдання полягає в тому, щоб використовуючи досягнення культури, історії наукової думки, педагогіки, музичного виконавства сформулювати правильне відношення до еволюційного процесу у виховній галузі.

Треба звернути увагу на той факт, що формування теорії та практики викладання спеціальних дисциплін тісно пов'язано з розвитком музичного виконавства взагалі. Науково-методичні основи музичної педагогіки в галузі народно-інструментального та диригентського мистецтва закладали видатні митці ХХ століття, які своєю мистецькою діяльністю впливали як на музичне виконавство взагалі, так і на музичну педагогіку (М. Геліс, В. Комаренко, Г. Хоткевич, О. Незовибатько, Є. Блінов, М. Лисенко, В. Бесфамільнов, А. Семешко, М. Давидов, Г. Козаков, Б. Міхеєв, В. Івко, Л. Матвійчук, С. Баштан, Ю. Алексик, Т. Баран, О. Костенко, М. Корчинський, В. Подгорний, М. Михайленко, В. Доценко, І. Слатін, Дм. Ахшарумов, М. Малько, М. Багриновський, Н. Рахлін, М. Колесса, В. Тольба, М. Канерштейн, С. Турчак, І.

Блажков, В. Кожухар, В. Балей, Р. Кофман та ін.). Кожен з них зробив свій внесок у розвиток методики викладання спеціального інструменту, ансамблю, диригентських дисциплін. Комплекс цих знань та практичних навичок продовжують доповнювати та вдосконалювати представники молодшої генерації (Р. Гриньків, Г. Матвійв, Л. Мандзюк, Н. Костенко, С. Білоусова, С. Костогриз, М. Трянов, О. Хорошавіна, П. Фенюк, Ю. Дяченко, А. Сташевський, В. Ткаченко, А. Стрілець, Г. Макаренко, В. Шейко, Ю. Янко, Е. Хобард, В. Сіренко, О. Линів та ін.).

Методичні рекомендації спрямовані допомогти студенту засвоїти основний матеріал курсу та сформувані науково-методичне підґрунтя для його подальшої професійної діяльності й ефективного вирішення педагогічних проблем.

## Навчальний контент

### Лекція № 1.

Тема: Основи охорони праці та безпеки життєдіяльності в музично-виконавській і педагогічній галузі.

Мета вивчення: розглянути основи охорони праці та безпеки життєдіяльності в музично-виконавській і педагогічній галузі.

Література [Інтернет-ресурси: пошукова система Google].

#### План

1. Правові та організаційні основи охорони праці.
2. Управління, нагляд і громадський контроль за охороною праці в Україні.
3. Психологічна діяльність людини та її роль у забезпеченні безпеки.
4. Біологічні та соціальні фактори здоров'я.
5. Соціально-політичні небезпеки.

#### Основний зміст

Поняття праці та охорони праці. Професійні захворювання, травми та нещасні випадки на виробництві. Основні законодавчі та нормативні акти про охорону праці. Закон України «Про охорону праці». Кодекс законів про працю України. Нормативні акти про охорону праці, що діють у межах підприємства. Інструкції з охорони праці.

Органи державного управління охороною праці в Україні. Система управління охороною праці. Державний нагляд і громадський контроль за охороною праці. Служба охорони праці на підприємстві. Комісія з питань охорони праці підприємства. Навчання, інструктажі та стажування з питань охорони праці.

Оцінка небезпечних факторів середовища за допомогою органів чуття. Види поведінки людини та її психічна діяльність. Психофізіологічні фактори небезпек. Психофізіологічні причини формування хімічної та нехімічної залежності.

Основні визначення здоров'я. Вплив негативних факторів середовища на здоров'я людини. Здоровий спосіб життя. Вплив харчування на життєдіяльність людини.

Національна безпека України. Соціально-політичні конфлікти. Тероризм. Небезпеки загальної інформатизації суспільства. Маніпуляція свідомістю.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Проаналізуйте основну мету охорони праці та групи завдань, які необхідно вирішити для її досягнення.
2. Назвіть основні спеціальні законодавчі акти в галузі охорони праці.
3. Назвіть основні визначення здоров'я.
4. Проаналізуйте фізичну, психічну, духовну та соціальну сфери здоров'я.
5. Назвіть основні негативні чинники способу життя.
6. Опишіть здоровий спосіб життя.

## **Розділ 1. Методика викладання спеціального інструменту**

### **Лекція № 2.**

Тема: Психологічні аспекти музично-виконавської та педагогічної діяльності.

Мета вивчення: розглянути психологічні аспекти музичного виконавства та педагогіки.

Література [1, 2, 7, 17, 18, 23, 28, 30, 33].

#### **План**

1. Музичні здібності у творчості музиканта-виконавця та методи їх виявлення і розвитку в класі спеціального інструменту на різних рівнях спеціальної музичної освіти.
2. Значення уяви, уваги, волі в музично-виконавській практиці.
3. Роль психомоторики в музичному виконавстві.

#### **Основний зміст**

Сучасна психологія про поняття «здібність» й «обдарування». Загальні (музичний слух, почуття ритму, музична пам'ять) та спеціальні музичні здібності. Музично-виконавські здібності, методи їх розвитку. Методика виявлення музичних даних виконавця в період вступних іспитів та перших місяців навчання у спеціальних освітніх закладах різного рівня. Значення індивідуального підходу в роботі з кожним учнем у процесі розвитку його музичних здібностей.

Значення уяви у виконавській практиці. Вплив духовного досвіду, інтелектуального та культурного рівня музиканта на його здатність відтворювати художньо-асоціативні образи з урахуванням наявного слухового досвіду. Розвиток творчої уяви. Роль уваги в процесі роботи над музичним твором і під час концертного виступу. Розвиток диференційованого та комплексного видів уваги. Вольові риси та їх значення в музично-виконавській практиці. Виховання цілеспрямованості, ініціативності, наполегливості, самостійності у музиканта.

Роль психомоторики в музичному виконавстві. Музично-художні завдання як основа психологічної установки та добору провідних ігрових прийомів.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Визначте основні форми та методи виявлення музичних здібностей у дітей.
2. Розкрийте значення індивідуального підходу в розвитку музичних здібностей.
3. Визначте методи розвитку музичного слуху, пам'яті, ритмопочуття в класі спеціального інструменту.
4. Висвітлить роль творчої уяви, уваги та волі у вихованні музиканта-інструменталіста.

### **Лекція № 3.**

Тема: Організація та методичне забезпечення навчального процесу.

Мета вивчення: розглянути основні питання організації та методичного забезпечення навчального процесу.

Література [1, 7, 17, 18, 23, 28, 33].

#### **План**

1. Програмне забезпечення навчального процесу в системі спеціальної музичної освіти.
2. Планування навчального процесу.
3. Методика проведення індивідуальних занять.
4. Методика визначення оцінки.

#### **Основний зміст**

Програмне забезпечення навчального процесу. Різновиди програм (типові, робочі). Особливості планування навчального процесу в системі початкової, середньої та вищої музичної освіти на народних інструментах. Специфіка програмних вимог на кожному рівні, структурні параметри. Складові програми (пояснювальна записка, тематичний план, зміст (семестрові вимоги, приблизний учбово-виконавський репертуар), перелік нотних видань, список рекомендованої літератури).

Принципи та методи складання індивідуального робочого плану. Розділи індивідуального робочого плану.

Призначення, зміст та складові частини індивідуального заняття в класі спеціального інструменту. Підготовка викладача до індивідуального заняття. Провідні форми і методи навчально-виховної роботи з учнем, організація його самостійної роботи.

Значення оцінки у вихованні музиканта-виконавця. Об'єктивність, наукова обґрунтованість та індивідуальний характер оцінки. Колективний метод оцінювання концертного виконання. Критерії оцінювання виступу учня (студента).

Питання для самостійного опрацювання:

1. Значення планування навчального процесу в системі виховання музиканта-інструменталіста.
2. Відмінність програмних вимог у фаховій підготовці зі спеціального інструменту на різних рівнях спеціальної музичної освіти.
3. Вимоги до жанрово-стильового наповнення індивідуального робочого плану учня (студента).
4. Головні параметри оцінювання виконуваного твору.

### **Лекція № 4.**

Тема: Розвиток виконавської техніки.

Мета вивчення: розглянути методичні основи розвитку виконавської техніки музиканта-народника.

Література [1–4, 7, 17, 18, 23, 24, 26, 28, 29, 31, 33].

### План

1. Поняття «виконавська техніка».
2. Особливості еволюції методів роботи над технікою.
3. Основний принцип формування виконавської техніки.
4. Методичні основи посадки і постановки ігрового апарату виконавця.
5. Провідні аплікатурні принципи на академічних народних інструментах.
6. Основні методи роботи над різними видами техніки.

### Основний зміст

Поняття «виконавська техніка» у широкому та вузькому розумінні. Індивідуальний характер виконавської техніки. Необхідність послідовного й всебічного розвитку техніки музиканта-виконавця.

Еволюція методів роботи над виконавською технікою. Механістичний, анатомофізіологічний, психофізіологічний напрями. Підпорядкованість рухово-ігрових процесів музично-художнім уявленням.

Основний принцип формування виконавської техніки. Цілеспрямованість роботи над технікою, концентрованість уваги й самоконтроль під час занять. Небезпечність механічних способів тренування.

Залежність технічного розвитку учня від правильної постановки виконавського апарату. Важливі аспекти методики постановки виконавського апарату. Динамічний характер постановки виконавського апарату.

Аплікатура та її роль у формуванні виконавської техніки. Значення раціональної аплікатури у подолання технічних складностей. Провідні аплікатурні принципи (за фахом).

Основні елементи виконавської техніки. Застосування різноманітних методів у роботі над інструктивним та художнім матеріалом. Значення детальної педагогічної редакції подробиць виразного виконання.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Принципи формування виконавської техніки.
2. Специфіка посадки і постановки виконавського апарату музиканта-народника (за фахом).
3. Основні види техніки (за фахом).
4. Методи вдосконалення техніки гри подвійними нотами та акордової техніки (за фахом).
5. Основні аплікатурні принципи виконавця на народному інструменті (за фахом).
6. Варіантний підхід у роботі над інструктивним матеріалом у класі спеціального інструменту.



## Лекція № 5.

Тема: Виховання навичок гри на слух, транспонування і читання нотного тексту з листа.

Мета вивчення: розглянути методи виховання навичок гри на слух, транспонування і читання нотного тексту з листа.

Література [1, 7, 17, 18, 23, 26, 28, 33].

### План

1. Значення навичок гри на слух, транспонування і читання нотного тексту з листа у виконавській та педагогічній діяльності музиканта.
2. Поняття «гра на слух», «транспонування музичного матеріалу» та «читання нот з листа».
3. Основні методи формування та розвитку навичок гри на слух, транспонування і читання нотного тексту з листа.

### Основний зміст

Навички гра на слух, транспонування і читання нотного тексту з листа як важлива професійна якість музиканта-виконавця у репетиційній, концертній та педагогічній діяльності, необхідна умова пізнання художнього репертуару, розширення обсягу музичних знань, успішної роботи музиканта-інструменталіста як концертмейстера, учасника ансамблю чи оркестру народних інструментів.

Визначення понять «гра на слух», «транспонування музичного матеріалу» та «читання нот з листа».

Сучасні погляди музичної педагогіки на формування і розвиток навичок читання нот з листа, гри на слух, транспонування. Психофізіологічні чинники сприйняття та роль слухових уявлень, музичної пам'яті, творчої уяви, уваги, психомоторики в процесі читання нот з листа, гри на слух і транспонування. Вплив конструкції інструментів на взаємодію слухового, зорового й м'язового сприйняття в ході виконання. Принципи та передумови ефективності процесу опанування навичками гри на слух, транспонування та читання нот з листа. Методи формування та розвитку навичок читання нот з листа, гри на слух і транспонування.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Вплив специфіки конструкції музичного інструмента на формування навичок транспонування (за фахом).
2. Використання теоретичних знань у формуванні навичок гри на слух, транспонування та читання нот з листа.

## Лекція № 6.

Тема: Методика роботи над музичним твором.

Мета вивчення: розглянути специфіку методологічних підходів до роботи

над музичним твором.

Література [1–4, 7, 17, 18, 23, 25, 26, 28, 33].

#### План

1. Основні принципи та способи роботи над музичним твором.
2. Класифікація та характеристика основних етапів роботи над музичним твором.
3. Специфіка роботи над творами різних стилів, жанрів, форм.
4. Організація концертного виступу.

#### Основний зміст

Роль художнього репертуару в музичному вихованні виконавця на народному інструменті. Обумовленість вибору педагогічних методів при розучуванні музичного твору індивідуальними особливостями учня. Способи роботи над музичним твором (за концепцією Й. Гофмана).

Організація роботи над музичним твором. Основні етапи, принципи та методи роботи. Взаємозв'язок та взаємопроникнення кожного з цих етапів. Ознайомлення з твором та його аналіз. Робота над різними елементами музичної фактури. Збирання елементів форми в єдине ціле. Особливості роботи над музичним матеріалом на стадії відносної готовності твору.

Методичні особливості опрацювання творів поліфонічного складу, великої та циклічної форми. Специфіка роботи над етюдами, п'єсами віртуозного і кантиленного характеру.

Організація публічного виступу. Принципи формування програми концертного виступу. Передконцертний режим занять. Шляхи подолання сценічного хвилювання. Обговорення результатів концертного виступу.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Основні завдання в роботі над етюдами та п'єсами віртуозного характеру.
2. Специфіка роботи над творами поліфонічного складу (за фахом).
3. Труднощі в опануванні творів великої форми (за фахом).
4. Характеристика прийомів виразного проведення мелодичної лінії в кантилені (за фахом).

#### Лекція № 7.

Тема: Формування навичок самостійного вирішення виконавських задач.

Мета вивчення: розглянути формування навичок самостійного вирішення виконавських задач.

Література [3, 7, 18, 23, 26, 28, 31, 33].

#### План

1. Поняття «самостійність» у музично-виконавській практиці.
2. Послідовність завдань у процесі формування навичок творчої самостійності.

### 3. Методичні особливості формування навичок самостійної роботи над музичним твором.

#### Основний зміст

Значення виховання музиканта як самостійної творчої особистості в методичній літературі та практичній діяльності. Поняття «самостійність музиканта-виконавця» у вузькому та широкому розумінні.

Постановка простих завдань. Поступове ускладнення завдань у художньому відношенні. Знайомство з окремим прийомами композиторської техніки та спроби самостійного створення музики.

Застосування індивідуального підходу до вивчення нотного тексту кожного твору. Активізація різних видів музичного слуху та пам'яті в процесі розбору та вивчення твору. Увага до виразності інтонування та свободи ігрових рухів на всіх етапах роботи над музичним твором. Конкретизація завдань та концентрація уваги при багаторазових повтореннях. Роль повільного темпу в процесі закріплення моторних і звукових навичок. Темпові комбінації. Слуховий самоконтроль. Попереднє моделювання усіх компонентів виконавського процесу як передумова досягнення гарних виконавських результатів. Важливість психологічної підготовки до публічного виступу в процесі самостійної роботи.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Роль педагога у вихованні творчої самостійності музиканта-виконавця.
2. Форми самостійної аудиторної роботи в класі спеціального інструменту.
3. Методи контролю виконання домашньої роботи.

#### Лекція № 8.

Тема: Теоретичні та методичні засади перекладення музичних творів.

Мета вивчення: розглянути теоретичні та методичні засади перекладення музичних творів у класі спеціального інструменту.

Література [1, 6, 9, 18, 28, 33].

#### План

1. Роль музичних перекладень у формуванні педагогічного репертуару для народних інструментів.
2. Перекладення музичних творів як творчий процес.
3. Жанрова система музичного перекладу.
4. Основні принципи, методи і прийоми перекладення музичних творів.

#### Основний зміст

Місце та значення музичних перекладень у педагогічному репертуарі для народних інструментів. Вмотивованість занять музичним перекладом викладача в класі спеціального інструменту.

Основні завдання в процесі перекладення музичних творів. Необхідність

збереження без змін головних компонентів музичної мови твору. Вплив фактури музичного твору, творчих намірів, здібностей і композиторського хисту перекладача-транскриптора на характер перетворень. Передумови здійснення музичного перекладу.

Класифікація перекладу музичних творів. Специфічні особливості редагування, транскрипції, транскрипції-обробки, аранжування.

Головні принципи перекладення музичних творів. Основні методи і прийоми перекладення.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Специфіка перекладень скрипкових творів для домри.
2. Специфіка перекладень музичних творів для баяна (акордеона).
3. Методичні особливості перекладання інструментальних творів для бандури.
4. Специфіка перекладень музичних творів для цимбалів.

## **Розділ 2. Методика роботи в класі ансамблю**

### **Лекція № 9.**

Тема: Психологічні та науково-методичні основи роботи з ансамблем народних інструментів.

Мета вивчення: розглянути психологічні та науково-методичні основи роботи з народно-інструментальним ансамблем.

Література [18, 19, 22, 28, 33].

#### **План**

1. Значення і завдання ансамблевого класу у фаховій підготовці музиканта-виконавця.
2. Психологічні аспекти ансамблевого виконавства.
3. Теоретичні основи ансамблевої техніки.
4. Провідні форми і методи організації навчально-виховного процесу в класі народно-інструментального ансамблю.

#### **Основний зміст**

Навчання гри в ансамблі як невід'ємна складова професійної підготовки музиканта-виконавця. Важливість навичок ансамблевого музикування для учасників та керівників художньо-творчих колективів. Основні завдання ансамблевого класу. Роль ансамблевого класу в естетичному вихованні, розширенні музичного кругозору, виробленні художнього смаку, стимулюванні інтересу до народно-інструментального мистецтва.

Базове підґрунтя мистецтва ансамблевого виконання. Врахування індивідуальних особливостей учасників при комплектуванні ансамблевого складу. Основні типи взаємовідносин між учасниками колективу. Творча атмосфера як необхідний чинник сумісного музикування.

Головна вимога ансамблевого виконання. Роль взаємної координації виконавців у процесі сумісної гри. Метро-ритм як фактор ансамблевого

мистецтва. Динаміка і темп як засоби виразності в ансамблевому виконавстві. Способи і прийоми досягнення синхронності ансамблевого виконання, тембрового, динамічного, артикуляційно-штрихового, агогічного балансу звучання, єдиного фразування тощо.

Репетиція як провідна форма організації навчально-виховного процесу в ансамблевому класі. Завдання та принципи проведення репетиції. Методичні особливості репетиційної роботи. Методика роботи над репертуарними творами. Планування та організація концертних виступів колективу.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Специфіка ансамблю як різновиду колективного музикування.
2. Психологічні чинники, що впливають на характер взаємодії учасників ансамблю.
3. Основні складові ансамблевої техніки.
4. Методичні особливості викладання класу народно-інструментального ансамблю в початкових та середніх музичних навчальних закладах.

### **Лекція № 10.**

Тема: Специфіка роботи з академічним ансамблем народних інструментів.

Мета вивчення: розглянути специфіку організації навчально-виховного і художньо-творчого процесу в академічних ансамблях народних інструментів.

Література [18, 19, 22, 28, 33].

#### **План**

1. Різновиди інструментальних складів академічних ансамблів народних інструментів.
2. Основні завдання, форми і методи роботи в ансамблях однорідних інструментів.
3. Специфіка роботи з ансамблями мішаного складу.

#### **Основний зміст**

Варіантна різноманітність інструментального складу академічних ансамблів народних інструментів. Основні різновиди ансамблів темброво однорідних інструментів. Унісон як особливий різновид ансамблю темброво однорідних інструментів. Варіанти інструментального складу ансамблів темброво неоднорідних інструментів за кількісним показником та якісними параметрами.

Вдосконалення ансамблевої майстерності виконавців у колективах темброво однорідних інструментів. Засоби досягнення артикуляційно-штрихової, динамічної, інтонаційної єдності звучання. Специфіка роботи з ансамблями баяністів (акордеоністів), домристів, балаласчників, гітаристів, цимбалістів, бандуристів, сопілкарів. Принципи формування репертуару.

Розвиток навичок ансамблевого музикування в колективах мішаного складу. Підготовка викладача до практичних занять. Принципи розміщення інструментів

в ансамблі. Методичні особливості проведення репетицій колективу. Засоби досягнення тембрового й динамічного балансу звучання струнних та духових інструментів. Організація самостійної роботи учасників ансамблю. Жанрово-стильові пріоритети в репертуарній політиці колективів.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Проблемні ситуації в роботі з народно-інструментальними ансамблями темброво однорідних інструментів.
2. Труднощі, що виникають у роботі з народно-інструментальними ансамблями мішаного складу, та способи їх подолання.
3. Основні джерела формування репертуару народно-інструментального ансамблю.
4. Перекладення музичних творів для ансамблів народних інструментів.

### **Лекція № 11.**

Тема: Специфіка роботи з фольклорним колективом.

Мета вивчення: розглянути методичні особливості роботи з ансамблем фольклорного спрямування.

Література [10, 32].

#### **План**

1. Завдання підготовчого етапу в роботі з фольклорним ансамблем.
2. Збирання та розшифровка традиційної інструментальної музики.
3. Організація навчального процесу в класі фольклорного ансамблю.
4. Сценічна репрезентація фольклорного колективу.

#### **Основний зміст**

Роль підготовчого етапу у створенні фольклорного ансамблю. Визначення творчого спрямування колективу і конкретизація завдань. Специфіка інструментального складу, репертуару.

Організація фольклорно-етнографічної експедиції. Методика опитування автентичних виконавців. Способи фіксації зразків народної інструментальної музики на звуконосіях. Транскрипція фольклорного тексту.

Особливості організації навчального процесу, форми і методи навчання. Опанування характерними прийомами гри на традиційних народних інструментах, навичками варіювання та імпровізації з урахуванням особливостей конкретної стильової традиції. Специфіка роботи над досягненням ансамблевості та стильової ідентичності звучання.

Концертно-сценічні форми виконання. Проблеми сценічної репрезентації автентичного матеріалу. Традиційний і стилізований костюм. Застосування

елементів театралізації, відтворення у сценічній формі побутових, звичаєвих, обрядових компонентів.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Типологія колективів фольклорного спрямування.
2. Джерельна база формування репертуару фольклорного ансамблю.
3. Форми і методи експедиційно-польової роботи.
4. Організація концертних виступів фольклорного ансамблю.

## ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

*Аплікатура* – спосіб розташування та порядок зміни пальців під час гри на музичному інструменті; визначення цього способу в нотах.

*Ансамбль* – гармонічне сполучення різних елементів; у музичному мистецтві – група з двох або більшої кількості музикантів, що разом виконують музичний твір.

*Аранжування* – темброво-інструментально-акустичне переосмислення музичного твору при перекладенні і транскрипції в аспектах: аплікатури, теситури, зручності, артикуляції, штрихів, тембру, фонічності, динамічності.

*Артистизм* – два аспекти комунікативного самовираження і психічного взаємоспілкування музиканта із слухацькою аудиторією: зовнішня театральність і глибина змістовності музикування на сцені.

*Виконавська творчість* – створення реального музичного художнього образу на «матеріалі» даних музичного твору та уявлюваного композиторського задуму, виконавських виражальних засобів, інтерпретаторського мислення та театральності публічного представлення.

*Виконавський слух* – включає три параметри слухання: горизонтальне (уявне, внутрішнє, слухомоторне попереджуюче, контролююче і корегуюче); багатоплощинне (чуття паралельних компонентів фактури, оркестрових, хорових партій, оточуючого середовища, акустики залу, в якому виконується твір); фонічне (вертикальна перспектива співвідношення гучності, звучання фактури музичного твору: основного рельєфу крайніх голосів, допоміжних підголосків, гармонічних звуків, звучної тиші м'яких закінчень та початків мотивів і фраз, тиші в паузах і цезурах – в музиці з гомофонним викладом, а також фонічної перспективи, що досягається артикуляційно-штриховими засобами у поліфонії).

*Драматургія музичного твору* – комплекс усіх засобів музичного вираження в процесі динамічного музично-виконавського втілення.

*Інтерпретація* – художнє тлумачення музикантом-виконавцем (співачом, інструменталістом, диригентом або камерним ансамблем) музичного твору в процесі його виконання.

*Класифікація перекладень музичних творів* – аранжування, перекладення,

транскрипція, транскрипція-обробка.

*Концепція художньої техніки* – має два складові аспекти: рухально-спортивний, психофізіологічний (орієнтування на інструменті; контактування зі струнами, клавіатурою, грифом; форми і прийоми рухів; м'язово-технічну домінантність, вагове відчуття рук; функціональні особливості роботи рук; координація) та виражальний (темпо-метро-ритм; спрямовуючий рух мікромасштабних одиниць; агогіка; акцентуація; техніка штрихів; динаміка).

*Майстерність музичного виконання* – досконале інтонаційно-технічне володіння усіма засобами вираження змісту музичного твору на рівні естетики емоційно-художнього мислення даної епохи.

*Метро-ритмічний слух* – це вміння відрізнити ритм та слабку або сильну долі (метр); чути швидкість звучання твору, співпереживати музиці, відчувати її емоційну виразність.

*Музикальність виконання* – емоційно проникнуте, почуттєве, глибоко осмислене інтонування музичного змісту.

*Музична пам'ять* – здатність впізнавати і відтворювати музичний матеріал.

*Музичні здібності* – індивідуальні психологічні властивості людини, що зумовлюють сприйняття, виконання, написання музики, здатність до навчання в галузі музики.

*Музичний слух* – здатність людини повноцінно сприймати музику, необхідна передумова композиторської і виконавської діяльності, основа музичного мислення і музичної оціночної діяльності.

*Параметри оцінки музичного виконання* – музикальність, артистизм, інтерпретація, майстерність, складність програми, розвиток виконавця, стабільність. Середній бал дає, звичайно, об'єктивну оцінку, але коефіцієнт по одному з названих параметрів, у залежності від просування учня, може бути вирішальним. Оцінка кожного учня індивідуальна; разом із тим, у ній враховуються програмні вимоги навчального плану. На цих засадах створюються умови для наукового підходу до визначення колективної оцінки учня і встановлення точного діагнозу щодо його розвитку.

*Постановка* – динамічний процес пристосування організму до гри на музичному інструменті.

*Стабільність виконання* – один з вирішальних показників концертної перспективності виконавця. Основа виконавської стабільності – здатність до тривалої зосередженості слухової уваги.

*Техніка* – комплекс технологічних засобів-навичок музиканта-виконавця, необхідних для реалізації своїх художніх намірів.



### Розділ 3. Диригування як знакова система

#### Лекція № 12.

Тема: Диригентський апарат: процес осмислення та формування

Мета вивчення: визначення специфіки осмислення диригентського апарату як знакової системи, сформованої для оптимальної взаємодії диригента з музичним колективом.

Література [15, 16, 34, 35].

#### План

1. Формування практики керівництва процесом спільного виконання.
2. Засоби керівництва процесом спільного виконання.
3. Передумови появи диригентів сучасного типу.
4. Формування теоретичного підґрунтя диригентського мистецтва.
5. Методичні праці з питань підготовки диригента.

#### Основний зміст

Теоретичні знання і практичні навички як знакова система диригування. Природні та штучні знаки (норми). Осмислення та засвоєння знаків (норм) як основа ефективної діяльності педагога. Універсальність знаків (норм) у професійній діяльності. Три рівні «системи норм репрезентації музики». Колективне музичне виконавство як сфера диригентської практики. Хейрономія як система знаків (норм), спрямована на відтворення змісту музичного тексту. «Шумне» диригування як система знаків (норм), спрямована на відтворення метроритмічної основи музичного тексту. Ознаки хейрономії та «шумного» диригування в сучасних диригентських знаках (нормах). Вплив оркестру як знакової системи на формування диригентського виконавства. Естетика музичного романтизму та теоретичне осмислення диригування як різновиду сольного виконавського мистецтва. Виконавсько-педагогічна практика ХХ ст. як основа осмислення методики диригування.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Диригентський апарат як знакова система.
2. Еволюція засобів диригування в колективному музичному виконавстві.
3. Осмислення диригування як системи знаків (норм) у сфері капельмейстерської діяльності.
4. Осмислення естетики диригентського виконавства в епоху музичного романтизму.
5. Осмислення методики диригування та виконавсько-педагогічна практика ХХ ст.

### Лекція № 13.

Тема: Постановка диригентського апарату як процес.

Мета вивчення: ознайомлення з методичними принципами постановки диригентського апарату в галузі сучасної професійної музичної освіти.

Література [8, 11, 13, 14, 21].

#### План

1. Специфічні ознаки диригентського апарату.
2. Фізичні вправи для постановки диригентського апарату.
3. Характеристика диригентського жесту.
4. Активний жест та його складові.
5. Методика роботи над диригентським жестом.

#### Основний зміст

Складові диригентського апарату. Руки як основний інструмент відтворення диригентської техніки. Роль кисті у відтворенні диригентської техніки. Роль передпліччя у відтворенні диригентської техніки. Роль плеча у відтворенні диригентської техніки. Естетичні норми постановки диригентського апарату. Вимоги до позиції корпусу як складової диригентського апарату. Вимоги до позиції ніг як складової диригентського апарату. Вимоги до позиції голови як складової диригентського апарату. Роль міміки в керівництві процесом відтворення музичного тексту. Вимоги до зовнішності диригента. Пластико-гімнастичні фізичні вправи в процесі постановки диригентського апарату. Метроритмічні фізичні вправи в процесі постановки диригентського апарату. Основні правила застосування фізичних вправ. Мануальна техніка як система знаків (норм). Диригентський жест як основа мануальної техніки. Біфункціональність диригентського жесту. Активний та пасивний диригентські жести. Елементи активного диригентського жесту. Якість диригентського жесту. Метрична схема як основа дій диригента. Різновиди метричних схем. Методика засвоєння метричних схем.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Диригентський апарат та його основні складові.
2. Специфіка застосування фізичних вправ у процесі постановки диригентського апарату.
3. Диригентський жест: специфічні ознаки та функції.
4. Специфіка застосування пасивних і активних диригентських жестів.
5. Роль метричних схем у методиці роботи над диригентськими жестами.

## **Розділ 4. Методика роботи в класі диригування**

### **Лекція № 14.**

Тема: Планування навчального процесу

Мета вивчення: визначення специфіки планування навчального процесу в класі диригування.

Література [12, 13, 14, 21, 27].

#### План

1. Професійно-орієнтовані дисципліни та диригентська майстерність.
2. Інструментування та формування майстерності диригента.
3. Значення оркестрового класу у вихованні диригента.
4. Моделювання професійної підготовки диригента оркестру.
5. Роль і функції педагога в класі диригування.

#### Основний зміст

Система академічної музичної освіти в Україні. Становлення системи професійної підготовки диригентів. Гуманітарні дисципліни та професіоналізм диригента. Роль «Інструментознавства» в професійному становленні диригента. Значення «Гармонії» та «Аналізу музичних форм» у професійному становленні диригента. Практика інструментування та диригентська майстерність. Роль оркестрового класу у вихованні диригента. Специфіка моделювання професійної підготовки диригента оркестру. Навчальна програма: прогнозування знань, умінь і навичок. Безперервність процесу навчання (облік і оцінка навчального процесу). Індивідуальний робочий план учня. Відбір навчального репертуару. Методика визначення оцінки. Заняття з диригування. Специфіка застосування групових занять з диригування. Основні різновиди роботи під час індивідуального заняття. Перевірка домашнього завдання. Детальна робота над музичним твором. Робота над диригентською технікою. Ознайомлення з новими п'єсами. Диригування партитури «з листа». Обговорення завдання для самостійної роботи. Взаємостосунки «педагог – учень». Активна позиція педагога. Роль концертмейстера в класі диригування.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Система професійної підготовки диригента.
2. Роль теоретичних навчальних курсів у професійній підготовці диригента.
3. Роль практичних навчальних курсів у професійній підготовці диригента.
4. Специфіка моделювання професійної підготовки диригента оркестру.
5. Роль і функції педагога та концертмейстера в класі диригування.

## Лекція № 15.

Тема: Робота над партитурою

Мета вивчення: визначення специфіки роботи над оркестровою партитурою в класі диригування.

Література [5, 13, 20, 21, 27].

### План

1. Партитура та її різновиди.
2. Етапи роботи над партитурою.
3. Диригентський аналіз партитури.
4. Специфіка самостійної роботи над партитурою.
5. Специфіка роботи над партитурою в класі диригування.

### Основний зміст

Поняття «партитура». Види партитур за формами запису. Самостійна робота диригента. Аналіз партитури. Загальні відомості про твір. Стилiстичні особливості твору. Аналіз музичної форми твору. Виразні засоби в партитурі. Диригентський аналіз: метричні схеми, штрихи, шкала динамічних нюансів, диригентські позиції та плани, покази вступів. Звукове ознайомлення з партитурою. Особливості перекладу оркестрової партитури для фортепіано. Значення курсу «Читання оркестрових партитур» для професіоналізму диригента. Слухання музики. Відтворення партитури за допомогою мануальної техніки. Роль концертмейстера в процесі засвоєння партитури учнем. Роль педагога в процесі засвоєння партитури учнем. Диригування перед дзеркалом. Виконавська модель твору. Підготовка до оркестрової репетиції. План проведення репетиції. Корегування віртуальної виконавської моделі з реальним звучанням оркестру.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Партитура в знаковій системі диригування.
2. Методика опрацювання партитури диригентом.
3. Методика самостійного опрацювання партитурою.
4. Роль педагога та концертмейстера в роботі учня над партитурою.
5. Створення виконавської моделі твору.

## ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

*Акцент* – наголос окремого звука або акорду, який в залежності від характеру музики, що виконується, може бути більш або менш яким.

*Ауфтакт* – жест, який випереджає момент виконання кожної з долей такту та за часовою тривалістю дорівнює довжині певної долі.

*Повний ауфтакт* – жест, який випереджає момент виконання повної долі такту.

*Неповний ауфтакт* – жест, який випереджає момент виконання неповної долі такту.

*Баттута* – засіб «шумного диригування», який використовувався з епохи Середньовіччя для відбивання такту; прообраз диригентської палички.

*Генеральна пауза* – загальна тривала перерва в звучанні всіх голосів або інструментів під час виконання музичного твору. Позначається в тексті – G.P.

*Диригент* – музикант, який керує процесом колективного виконання.

*Диригентська діяльність* – музична професійна виконавська діяльність, яка спрямована на штучне відтворення культурної традиції у вигляді репрезентації авторського тексту на основі дотримання академічних норм.

*Диригентська сітка* – схема тактування із відображенням характеру звуко руху (легато, стаккато).

*Диригентський малюнок* – схема тактування, в якій відображені конкретні особливості певної музики в індивідуальних виконавських виразах та манері.

*Диригентські плани* – ближній, середній (стандартний), дальній – використовуються при: 1) динамічних градаціях (*piano* – ближній), 2) коли грають тільки інструменти (групи), які знаходяться найдалше від диригента (наприклад, дерев'яні духові) тощо.

*Диригентські позиції* – нижня, середня (стандартна), верхня – використовуються при: 1) динамічних градаціях (*piano* – нижня), 2) теситурних градаціях (тільки басові голоси – нижня, виконання в третій октаві – верхня) і т. ін.

*Диригування* – мистецтво одноосібного керівництва колективним виконанням музики.

*Капельмейстерська діяльність* – соціокультурна професійна синтетична діяльність, що поєднує організаційну, педагогічну, виховну, творця репертуару та виконавсько-диригентську функції.

*Люфтпауза* – нетривала цезура, яка застосовується для того, щоб перед початком нової фрази або епізоду зробити ледь помітну зупинку за авторським задумом. Позначається в тексті апострофом або двома рисками ( // ).

*Оркестр* – колектив, побудований на основі тембрового співставлення груп музичних інструментів та об'єднаний з метою спільного виконання музичних творів.

*Площина (або рівень) тактування* – уявлювана горизонтальна лінія, на якій здійснюються диригентські рухи рук.

*Синкопа* – незбіжність ритмічного наголосу з метричним.

*Схема тактування* – група, цикл тактових рухів, жестів, який створює певне, замкнуте ціле та має свою вихідну точку, яка співпадає з кінцевою точкою цієї групи жестів.

*Тактування* – процес показу такту та його долей за допомогою жестів рук.

*Техніка диригування* – комплекс засобів та прийомів, за допомогою яких диригент впливає на виконавський колектив під час виконання музичного твору.

*Фермата* – знак, який збільшує на невизначений час довжину ноти, акорду або паузи.

*Фразування* – мистецтво виразного інтонування, що використовує з цією метою всі засоби виконання: темпометроритм, агогіку, динаміку, артикуляційну техніку, тембри тощо.

*Хейрономія (або хірономія)* – мнемонічний засіб умовного позначення відносної висоти звуку та його протяжності, мелодичного контуру за допомогою рухів руки, пальців, голови, тіла тощо.

*Хор* – колектив, побудований на основі звуковисотного співставлення груп музикантів та об'єднаний з метою спільного виконання музичних творів.

*Шумне диригування* – керівництво метроритмічною стороною виконання за допомогою стуку (рукою, ногою, предметом о предмет).

## **Плани семінарських занять**

### **Семінарське заняття № 1.**

**Тема:** Основні завдання, форми та методи роботи над виконавською технікою.

**Мета вивчення:** розглянути основні завдання, форми та методи роботи над вдосконаленням технічної майстерності виконавця на народному інструменті.

**Література** [1, 2, 7, 17, 18, 23, 24, 28, 29, 31, 33].

**Питання до контролю** попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу:

1. Провідні принципи формування та розвитку технічної майстерності музиканта-народника.
2. Навчально-методичне забезпечення викладання курсу «Спеціальний інструмент» (за фахом).
3. Основні види техніки виконавця на народному інструменті (за фахом).
4. Роль інструктивного матеріалу в удосконаленні технічної майстерності музиканта-виконавця.

### **Хід виконання роботи**

Завдання 1. Розкрити зв'язок технічних завдань з художніми в роботі над виконавською технікою.

Завдання 2. Висвітлити методичні основи постановки виконавського апарату баяніста (акордеоніста, домриста, гітариста, балалаєчника, цимбаліста, бандуриста).

Завдання 3. Визначити основні аплікатурні принципи виконавця на народному інструменті (за фахом).

Завдання 4. Охарактеризувати основні методи роботи над виконавською

технікою.

Завдання 5. Визначити проблемні ситуації та шляхи їх вирішення в роботі над різними елементами виконавської техніки (за фахом).

Завдання 6. Розглянути нові підходи у вирішенні проблеми вдосконалення технічної майстерності виконавця в сучасній науково-методичній літературі та педагогічній практиці (за фахом).

## **Семінарське заняття № 2.**

**Тема:** Методичні аспекти роботи над художнім матеріалом у класі спеціального інструменту.

**Мета вивчення:** розглянути основні методичні аспекти роботи над художнім матеріалом у класі спеціального інструменту.

**Література** [1-4, 7, 17, 18, 23, 25, 26, 28, 33].

**Питання до контролю** попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу:

1. Критерії добору репертуару в класах спеціального інструменту.
2. Взаємозв'язок етапів роботи над художнім твором.
3. Основні завдання аналізу музичного твору.
4. Специфіка роботи над різними елементами музичної фактури.
5. Підготовка музиканта-виконавця до концертного виступу.

### **Хід виконання роботи**

Завдання 1. Охарактеризувати основні етапи та принципи роботи над музичним твором.

Завдання 2. Висвітлити методичні особливості опрацювання п'єс віртуозного характеру.

Завдання 3. Визначити проблеми і труднощі в опрацюванні творів поліфонічного складу.

Завдання 4. Розглянути жанрову палітру творів великої форми і висвітлити основні завдання в освоєнні музичного матеріалу.

Завдання 5. Розкрити специфіку методики роботи над творами кантиленного характеру.

## **Семінарське заняття № 3.**

**Тема:** Специфіка постановки диригентського апарату.

**Мета вивчення:** розглянути специфіку постановки диригентського апарату

**Література** [8, 11, 13, 14, 15, 16, 21, 34, 35].

**Питання до контролю** попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу:

1. «Система норм репрезентації музики» в диригуванні.

2. Специфіка постановки диригентського апарату.
3. Диригентський жест як основа мануальної техніки.
4. Методика роботи над диригентським жестом.

#### **Хід виконання роботи**

- Завдання 1. Визначити й охарактеризувати систему знаків (норм) диригування.
- Завдання 2. Визначити складові диригентського апарату та охарактеризувати методику роботи над його постановкою.
- Завдання 3. Охарактеризувати диригентський жест і його елементи та визначити роль диригентського жесту в процесі керівництва музичним виконанням.
- Завдання 4. Визначити та охарактеризувати методи роботи над диригентським жестом.

#### **Семінарське заняття № 4.**

Тема: Специфіка роботи над партитурою

Мета вивчення: розглянути

Література [5, 12, 13, 14, 20, 21, 27].

**Питання до контролю** попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу:

1. Роль і функції педагога та концертмейстера в класі диригування.
2. Партитура як знакова система.
3. Методика роботи диригента над партитурою.
4. Виконавська модель твору як результат опрацювання партитури.

#### **Хід виконання роботи**

- Завдання 1. Визначити роль та охарактеризувати функції педагога і концертмейстера в класі диригування.
- Завдання 2. Визначити й охарактеризувати систему знаків (норм) оркестрової партитури.
- Завдання 3. Визначити та охарактеризувати методи роботи диригента над партитурою.
- Завдання 4. Охарактеризувати виконавську модель твору як результат опрацювання партитури.

#### **Питання до самостійної роботи (1, 2 розділи)**

1. Індивідуальний підхід до розвитку музичних здібностей.
2. Відмінності програмних вимог у фаховій підготовці зі спецінструменту на різних рівнях музичної освіти.
3. Принципи формування виконавської техніки (за фахом).
4. Реалізація принципу систематичності та послідовності у формуванні навичок гри за слухом, транспонування і читання нотного тексту з листа (за фахом).



5. Принципи та критерії вибору програмних творів у класі спецінструменту (за фахом).
6. Роль педагога у вихованні творчої самостійності учня.
7. Специфіка перекладу музичних творів у класі спецінструменту (за фахом).
8. Основні складові ансамблевої техніки.
9. Джерела формування репертуару народно-інструментальних ансамблів.
10. Форми та методи роботи у фольклорному інструментальному колективі.

### **Питання до самостійної роботи (3, 4 розділи)**

1. Формування диригування як системи знаків (норм) у сфері колективного музичного виконавства.
2. Осмислення методики диригування в професійному музичному мистецтві XIX-XX ст.
3. Функціональна специфіка диригентського апарату та методика його постановки.
4. Функціональна специфіка диригентського жесту та методика роботи над ним.
5. Специфіка функціонування професійної підготовки диригента оркестру.
6. Роль і функції педагога в класі диригування.
7. Роль і функції концертмейстера в класі диригування.
8. Формування партитури як знакової системи у сфері колективного музичного виконавства.
9. Методика роботи диригента над партитурою.
10. Виконавська модель твору та її значення в роботі диригента з музичним колективом.

### **Методичні вказівки до роботи над рефератом**

Самостійна робота здобувачів вищої освіти організується в значній мірі через написання рефератів, які виступають засобом придбання і поглиблення знань, розвивають навички роботи з науковою літературою, здатність узагальнення матеріалу, стимулюють творче мислення.

Написання реферату пропонується студенту у разі пропуску семінарських занять.

Тематика рефератів охоплює всі розділи курсу «Методика викладання спецдисциплін». Студент може запропонувати свою тему, узгодивши її з викладачем, який читає даний курс.

При роботі над рефератом студент повинен проявити максимальну

активність, яка виявляється у самостійному підбиранні першоджерел (крім рекомендованої літератури). Значний відсоток основного тексту повинні складати особисті думки автора реферату, його узагальнення та висновки. Реферат не може складатися тільки з цитат.

Цитати використовуються за двома принципами. Перший – у вільному викладенні; другий – буквальне цитування. У першому випадку лапки не використовуються і перед крапкою наприкінці висловлення подаються вихідні дані першоджерела, яке цитується. У другому випадку обов'язково використовуються лапки, які обрамляють цитату; вихідні дані першоджерела подаються після лапок.

Оформлення вихідних даних у тексті здійснюється за наступним принципом: з початку подається номер першоджерела у списку літератури в рефераті, потім, через кому, сторінка, де знаходиться цитата; вихідні дані обрамляються квадратними дужками. Наприклад, [2, 25] – першоджерело у списку літератури стоїть під другим номером, а цитата знаходиться на 25 сторінці.

Якщо першоджерелом є стаття у періодичному виданні, то у тексті подається тільки номер у списку літератури.

Текст реферату повинен бути написаний на належному науково-теоретичному та методичному рівні, що виявляється у використанні спеціальної термінології та чіткості й конкретності при висловленні особистих думок.

Реферат повинен мати вступ – коротке визначення актуальності теми, її місця і значення в курсі. Основний текст можна поділяти на розділи та глави, які б відображали шляхи висвітлення теми. У кінці реферату повинні бути короткі висновки.

Основний текст повинен складати не менше 10 сторінок звичайного формату паперу для друку.

Крім основної частини, реферат складають список літератури (з обов'язковими посиланнями в тексті) та додатки (при необхідності).

### **Орієнтовна тематика рефератів**

(спеціальний інструмент, робота з ансамблем народних інструментів)

1. Етапи становлення та розвитку науково-методичної бази українського академічного народно-інструментального мистецтва.
2. Загальні принципи формування професійної майстерності виконавця на академічному народному інструменті (за фахом).
3. Методичні засади постановки й удосконалення виконавського апарату музиканта-інструменталіста (за фахом).
4. Методичні основи постановки виконавського апарату бандуриста в контексті історичної еволюції інструменту.

5. Методика початкового навчання гри на народному інструменті (за фахом).
6. Специфіка роботи над етюдами та п'єсами віртуозного характеру.
7. Виховання навичок гри за слухом, читання нот з листа і транспонування в класі спеціального інструменту.
8. Розвиток навичок раціонального запам'ятовування музичного матеріалу на заняттях зі спеціального інструменту.
9. Нові підходи у вирішенні проблеми вдосконалення технічної майстерності виконавця на народному інструменті в сучасній науково-методичній літературі та педагогічній практиці (за фахом).
10. Формування аплікатурної дисципліни виконавця на народному інструменті (за фахом).
11. Методика диференційованого підходу до навчання в класі спеціального інструменту (за фахом).
12. Психологічні особливості виконавства та творчої взаємодії в ансамблі.
13. Проблемні ситуації у навчанні музиканта-виконавця (за фахом).
14. Організація самостійної роботи учня (студента) в класі спеціального інструменту (за фахом).
15. Формування артикуляційно-штрихової культури гітариста (баяніста, акордеоніста, бандуриста, домриста).

### **Орієнтовна тематика рефератів**

(диригування, робота з оркестром народних інструментів)

1. Диригування як різновид музичного виконавства.
2. Диригування як знакова система.
3. Диригування в сфері капельмейстерської діяльності.
4. Естетика диригентського виконавства: специфіка осмислення.
5. Методика диригування: специфіка осмислення.
6. Диригентський апарат: структура, функції, постановка.
7. Фізичні вправи в процесі постановки диригентського апарата.
8. Диригентський жест як основа мануальної техніки.
9. Диригентський жест та методика роботи над ним.
10. Система професійної підготовки диригента оркестру.
11. Взаємодія «педагог-учень» в класі диригування.
12. Взаємодія «учень-концертмейстер» в класі диригування.
13. Партитура як знакова система.
14. Робота диригента над партитурою.
15. Виконавська модель твору: процес осмислення.

## **Питання до поточного та підсумкового контролю знань**

### **Питання до поточної форми контролю**

**(залік)**

**(спеціальний інструмент)**

1. Музичний слух та методи його розвитку в класі спеціального інструменту.
2. Почуття ритму та методи його виховання в класі спеціального інструменту.
3. Музична пам'ять та методи її розвитку в класі спеціального інструменту.
4. Значення уваги та уваги в музично-виконавській практиці.
5. Роль психомоторики в музичному виконавстві.
6. Специфічні прийоми гри на академічному народному інструменті (за фахом).
7. Основні методи навчання гри на слух у класі спеціального інструменту.
8. Виховання навичок читання нот з листа в класі спеціального інструменту.
9. Розвиток навичок транспонування музичного матеріалу в класі спеціального інструменту.
10. Поняття «виконавська техніка» та особливості історичної еволюції методів роботи над нею.
11. Методичні основи постановки виконавського апарату музиканта-інструменталіста (за фахом).
12. Загальні принципи виховання техніки гри на академічному народному інструменті (за фахом).
13. Основні елементи виконавської техніки (за фахом).
14. Рациональна аплікатура як засіб художньої виразності в інструментальному виконавстві.
15. Застосування варіантного підходу в роботі над інструктивним матеріалом.
16. Методика визначення оцінки виконавського рівня музиканта-виконавця.
17. Планування навчального процесу в класі спеціального інструменту.
18. Методика проведення індивідуального заняття в класі спеціального інструменту.
19. Основні етапи, принципи та методи роботи над музичним твором.
20. Методика виконавського аналізу музичного твору в класі спеціального інструменту.

### **Питання до поточної форми контролю**

**(залік)**

**(диригування, робота з оркестром народних інструментів)**

1. Колективне музичне виконавство як сфера диригентської практики.
2. Хейрономія як система знаків (норм).

3. «Шумне» диригування як система знаків (норм)
4. Вплив оркестру як знакової системи на формування диригентського виконавства.
5. Естетика музичного романтизму та теоретичне осмислення диригування як різновиду сольного виконавського мистецтва.
6. Виконавсько-педагогічна практика ХХ ст. як основа осмислення методики диригування.
7. Диригентський апарат та його складові.
8. Фізичні вправи для постановки диригентського апарату.
9. Характеристика диригентського жесту.
10. Активний жест та його складові.
11. Методика роботи над диригентським жестом.
12. Система професійної підготовки диригента.
13. Гуманітарні дисципліни та професіоналізм диригента.
14. Дисципліни спеціалізації в професійному становленні диригента.
15. Специфіка моделювання професійної підготовки диригента оркестру.
16. Специфіка складання навчальної програми в класі диригування.
17. Основні різновиди роботи в класі диригування.
18. Партитура в знаковій системі диригування.
19. Методика роботи диригента над партитурою.
20. Роль педагога та концертмейстера в класі диригування.

### **Питання до підсумкової форми контролю (екзамен)**

(спеціальний інструмент, робота з ансамблем народних інструментів)

1. Планування навчального процесу в класі спеціального інструменту.
2. Основні аплікатурні принципи баяніста, акордеоніста, гітариста, домриста, бандуриста (за фахом).
3. Основні принципи, методи і прийоми перекладення музичних творів у класі спеціального інструменту.
4. Застосування варіантного методу в роботі над інструктивним матеріалом.
5. Виховання навичок гри на слух, читання нот з листа та транспонування в класі спеціального інструменту.
6. Розвиток творчої самостійності музиканта-виконавця в класі спеціального інструменту.
7. Методика визначення оцінки за виконання концертної програми.
8. Методичні засади постановки й удосконалення виконавського апарату музиканта-інструменталіста (за фахом).

9. Методика проведення індивідуального заняття в класі спеціального інструменту.
10. Основні етапи та методи роботи над музичним твором у класі спеціального інструменту.
11. Методичні особливості опрацювання п'єс віртуозного характеру.
12. Проблеми і труднощі в опрацюванні творів поліфонічного складу.
13. Жанрова палітра творів великої форми та основні завдання в освоєнні музичного матеріалу.
14. Специфіка роботи над творами кантиленного характеру.
15. Методичні особливості роботи з ансамблями однорідних інструментів.
16. Специфіка роботи з народно-інструментальними ансамблями мішаного складу.

**Питання до підсумкової форми контролю  
(екзамен)**

(диригування, робота з оркестром народних інструментів)

1. Диригування як знакова система.
2. Складові диригентського апарату.
3. Процес постановки диригентського апарату.
4. Пластико-гімнастичні вправи для постановки диригентського апарату.
5. Метроритмічні вправи для постановки диригентського апарату.
6. Характеристика диригентського жесту.
7. Активний жест та його складові.
8. Методика роботи над диригентським жестом.
9. Метрична схема як основа дій диригента.
10. Методика вивчення метричних схем.
11. Основні правила застосування диригентських вправ.
12. Інструментування та формування майстерності диригента.
13. Значення оркестрового класу у вихованні диригента.
14. Взаємодія «педагог-учень» в класі диригування.
15. Методика роботи диригента над партитурою.

## Рекомендована література

### Обов'язкова

1. Баран Т. Цимбали та музичний професіоналізм. Львів : Афіша, 2008. 224 с.
2. Баштан С., Омельченко А. Школа гри на бандурі. Київ : Муз. Україна, 1989. 136 с.
3. Береза А., Нестерович Б. Удосконалення виконавської майстерності баяніста в процесі самостійної роботи : навч.-метод. посіб. Вінниця : Нова книга, 2011. 176 с.
4. Власов В. Методика роботи баяніста над поліфонічними творами : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 116 с.
5. Гозуло Г. Методика роботи із самодіяльним оркестром. Київ : Музика, 1983. 136 с.
6. Давидов М. Теоретичні основи перекладення інструментальних творів для баяна. Київ : Муз. Україна, 1977. 120 с.
7. Давидов М. Школа виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) : навч. посіб. Київ. : Вид-во ім. Олени Теліги, 1998. 112 с.
8. Доронюк В. Курс техніки диригування: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : [б.в.], 2004. 292 с.
9. Дутчак В. Аранжування для бандури : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 89 с.
10. Іваницький А. Українська народна музична творчість : посібник. Київ : Муз. Україна, 1990. 336 с.
11. Карпенко Є. В., Заболотний І. П. Диригентські етюди: навч. посібник. Суми: ВВП "Мрія" ТОВ, 2007. 92 с.
12. Клебанов Д. Мистецтво інструментування. Київ : Муз. Україна, 1972. 313 с.
13. Колесса М. Основи техніки диригування. Київ : Муз. Україна, 1973. 196 с.
14. Костенко Л. В., Шумська Л. Ю. Методика викладання хорового диригування : навч. посібник. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя, 2019. 145 с.
15. Лошков Ю. Генеза та становлення диригентського виконавства в Україні. Харків : ХДАК, 2007. 221 с.
16. Лошков Ю. Оркестрове диригентське виконавство: теорія та практика : посіб. Вінниця : Нова книга, 2014. 128 с.
17. Матвійчук Л. Методичні основи формування виконавської майстерності домриста. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2000. 69 с.
18. Михайленко Н. Київська школа гри на гітарі. Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Київ. 2010. № 1 (6). С. 47-50.
19. Мищенко А. Развитие навыков ансамблевого музицирования у баянистов. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*: зб. наук. пр. Харків : ХДІМ, 2003. Вип. 11. С. 193-199.
20. Питання диригентської майстерності: зб. ст. Київ : Муз. Україна, 1980. 184 с.
21. Розумний І. Практичний посібник з диригування. Київ : Муз. Україна, 1959. 198 с.

22. Шевченко М. Методика роботи з ансамблем бандуристів. Івано-Франківськ : Плай, 2003. 56 с.

### *Додаткова*

23. Безфамільнов В., Семешко А. Виховання баяніста: Питання теорії та практики. Київ : Муз. Україна, 1993. 200 с.

24. Брояко Н. Специфіка артикуляційних засобів бандуриста. *Музичне виконавство: Науковий вісник НМАУ ім П.Чайковського*. Вип. 14. Київ., 2000. С. 68-75.

25. Горенко Л. Робота баяніста над музичним твором. Київ : Муз. Україна, 1982. 51 с.

26. Давидов М. Основи формування виконавської майстерності баяніста. Київ : Муз. Україна, 1983. 72 с.

27. Кофман Р. Виховання диригента: психологічні особливості. Київ : Муз. Україна, 1986. 40 с.

28. Лисенко М. Методика навчання гри на домрі. Київ : Муз. Україна, 1990. 87 с.

29. Мандзюк Л. Про виконавські проблеми лівої руки бандуриста в контексті художньої виразної гри. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти* : зб. наук. пр. Харків : ХДІМ, 2001. Вип. 6. С. 175-183.

30. Мандзюк Л. Психологічний погляд на розвиток творчої особистості бандуриста. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти* : зб. наук. пр. Харків : ХДІМ, 2003. С. 182-189.

31. Мандзюк Л. Самостійна робота бандуриста над гамами : метод. реком. для студ. вищ. навч. закл. культ. і мист. Київ; Харків : Глас, 2004. 23 с.

32. Мацієвський І. Ігри й співголосся. Контонація. Музикологічні розвідки. Тернопіль : Астон, 2002. 172 с.

33. Петрик В. Методика навчання гри на народних інструментах : навч. посіб. Луганськ : Луганськ-Арт, 2006. 121 с.

34. Плужніков В. К. Л. Дорошенко – диригент, педагог, просвітител. Харків : Колегіум, 2016. 338 с.

35. Плужніков В. Реформаторські починання К.-М. Вебера-капельмейстера. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*: зб. наук. пр. Харків : ХДІМ, 2008. С. 33-43.

### *Інформаційні ресурси*

1. Бібліотека Харківської державної академії культури. URL: <http://lib-hdak.in.ua/>

2. Харківська міська спеціалізована музично-театральна бібліотека імені К. С. Станіславського. URL: <http://biblioteka-stanislavskogo.edu.kh.ua/uk/>

3. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка. URL: <http://korolenko.kharkov.com/>



#### 4. Інтернет-ресурси:

- Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

Категорії: Методика викладання спеціального інструменту (баян, акордеон, гітара, домра, бандура), ансамблю народних інструментів, диригування, оркестрового класу.

- Пошукова система Google.

*Навчальне видання*

## **Методика викладання спеціальних дисциплін**

Методичні рекомендації до  
самостійної роботи для здобувачів  
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти  
освітньо-професійної програми «Народні інструменти»  
галузі знань 02 Культура і мистецтво  
спеціальності 025 Музичне мистецтво

Укладачі:

**Лошков Юрій Іванович,**  
докт. мистецтвознав., проф., проф. кафедри народних інструментів ХДАК;  
**Шебет Лариса Василівна,**  
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри народних інструментів ХДАК

Друкується в авторській редакції

Комп'ютерний набір та верстка Ю. І. Лошков, Л. В. Шебет

План 2025.

Підписано до друку 30.01.2025. Формат 60x84/16.  
Гарнітура «Times». Папір для мн.ап. Друк ризограф.  
Ум. друк. арк. 1,2. Обл.-вид. арк. 1,3. Тираж 100. Зам №

---

ХДАК, 61057, Харків-57, Бурсацький узвіз, 4  
Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК